

razmišljanja i rasprave Nikole Mòdruškog nalaze se po mnogim njegovim spisima rasutim po stranim knjižnicama.

Mihaela Girardi-Karšulin piše o Matiji Frkiću, filozofu i teologu iz 17. stoljeća, koji je djelovao u centru renesansnog aristotelizma — Padovi. I Frkić je nastojao da dođe do originalnog i autentičnog Aristotela, čvrsto vjerujući da su komentari i latinski prijevodi znatno pridonijeli pogrešnom shvaćanju filozofa, pa se stoga na njih kritički i osvrće u nastojanju da Aristotela još više kristijanizira i približi učenju katoličke teologije. U svom temeljnom filozofskom djelu »Vestigations Peripateticæ« (»Peripatetička istraživanja« iz 1639. godine) Matija Frkić je Aristotelove misli obradio tako da je izazvao žestoke kritike, što osobito vrijedi za prvi dio ovog djela, tj. za Frkićevo Prvo peripatetičko istraživanje, u kojem ovaj naš filozof raspravlja o problemu tvorbe i tvorenja u Aristotela. Oštrina kojom se Frkić razračunavao s protivnicima vidi se najbolje po tome što je njegova knjiga kojom je odgovorio na te kritike 1655. stavljena na Indeks.

Zarko Dadić prilaže u ovom dvobroju *Priloga* rezultate svojih traganja za prirodno-filozofskim rukopisima u franjevačkim samostanima u Zadru, Varaždinu, Košljunu i Kamporu, ističući kako »arhivi franjevačkih samostana predstavljaju do sada gotovo potpuno neistraženo područje u odnosu na prirodnu filozofiju«. U tim rukopisima se jasno vidi razvoj kojim su prirodnoznanstvena shvaćanja tekla u franjevačkim školama u nas, slijedeći opći tok od peripatetizma do Boškovića i Newtona.

Na kraju *Prilozi* donose Bazalinu raspravu o Kačićevim »Elementa peripathetica iuxta mentem Joannis Duns Scoti« koja Kačiću pjesniku dodaju i Kačića učenjaka. U svojim »Elementa...« Kačić daje prikaz Aristotelove logike u duhu Scotove interpretacije, a zasluga Alberta Bazale je u tome što je tom raspravom s početka ovog stoljeća (rasprava je označena datumom 8. XII 1907), počeo ostvarivati ideje svoga učitelja Franje Markovića o potrebi istraživanja i revalorizacije naše filozofske baštine.

Zlata Knezović

MATE DEMARIN, *Hrvatsko školstvo u Istri. Pregled razvoja 1818—1918.* Zagreb 1978, Izdanje Hrvatskog školskog muzeja; Monografije — knj. II

Autor je svojoj monografiji dao skroman podnaslov, nazvavši svoj rad pregledom razvoja školstva u Istri, a zapravo je u tekstu obradio i kulturno-historijsku situaciju, ali ipak s težištem na školskim i prosvjetnim prilikama toga razdoblja. Središnja tema obrađena je u tri poveća poglavlja, u prvome su obrađene prilike od 1818. nadalje, tj. do Državnog zakona o pučkim školama godine 1869, u drugome je obrađeno razdoblje od 1869/70. do početka 20. stoljeća, a u posljednjem je opisan uspon hrvatskih škola »od narodne pobjede 1907. god. do svršetka prvog svjetskog rata 1918. i njihovo ukidanje u poslijeratnom razdoblju«.

U prvom poglavlju autor s pravom utvrđuje da »uzevši u cjelini, prije 19. stoljeća školstvo je u Istri bilo vrlo slabo razvijeno. Za doba mletačke prevlasti otvaraju se samo talijanske škole, ali i u dijelu koji je od 1797. god. bio pod austrijskom upravom postojale su isto tako samo talijanske škole. U prvoj polovici 19. stoljeća, uz prednost koju Austrija daje poglavito njemačkim srednjim školama, favorizirala je škole na talijanskom jeziku, smatrajući da je to i u njenom interesu, jer su Talijani ekonomski i kulturno jači, a zauzimali su i glavne pozicije u gospodarskom razvoju.«

U drugom poglavlju razrađene su brojne komponente koje zadiru i u opće pojave i promjene u Istri od 60-ih godina 19. stoljeća pa sve do početka 20. stoljeća. Autor se zadržao i na tadašnjoj istarskoj štampi na hrvatskom jeziku, koja je redovito pratila i razvoj hrvatskog školstva. Obradio je ukratko i radnički pokret, zadržavši se i na prvoj pokrajinskoj konferenciji Jugoslavenske socijalnodemokratske stranke (osnovane godine 1896) održanoj u Puli 1907. godine. Na njoj se protestiralo i »protiv školskog zakona na osnovu kojeg se mora za svako dijete koje polazi školu plaćati 6 kruna poreza, oštro se osuđuje školska politika austrijske vlade, koja nameće slavenskom stanovništvu njemačke škole, a nepostojanje pučkih škola u 50 slavenskih općina smatra konferencija državnim sramotom«.

Veoma detaljno su u istom poglavlju obrađene i zapreke, koje su onemogućavale otvaranje pojedinih hrvatskih škola u pazinskom, puljskom, porečkom, koparskom i ostalim kotarima.

U trećem — završnom — poglavlju uvodno su opisane društvene i gospodarske prilike, te autor utvrđuje da je i ekonomska politika Beča, kao i ranija stoljetna venecijanska dominacija, »štetno utjecala na Istru a isto tako i na Dalmaciju. Istarske su proizvode istiskivali na tržištu talijanski. U rukama Nijemaca i Talijana bili su rudnici, obrt i uopće trgovina i industrija. Druge grane gospodarstva nisu se mogle dobro razvijati zbog nedostatka stručno-gospodarskih kadrova. A ta je pojava uzrokovana nebrigom i zapostavljanjem stručnog školstva.«

Detaljno su obrađeni i učiteljski časopisi »Narodna prosvjeta« i »Hrvatska škola«. »Narodna prosvjeta« počela je izlaziti u Puli 1. siječnja 1906. i izlazila do srpnja 1914. u Opatiji. »Hrvatska škola« izlazila je od 1912. do 1914. »Ta dva časopisa odrazuju prilično vjerno, ne samo nivo tadašnjega hrvatskog učiteljstva u Istri, već se iz njih djelimice vidi društveni i politički razvoj istarskih Hrvata.«

Autor je obradio i pojedine urednike tih časopisa, a i pojedine suradnike, pa su i te kratke biografije vrijedan prilog.

U najkraćim crtama je na kraju monografije obrađeno i poslijeratno razdoblje od 1918. do 1929. o kojem je Demarin godine 1972. objelodanio zasebnu knjigu pod naslovom »Hrvatsko školstvo u Istri između dva svjetska rata«. Sažetak na talijanskom jeziku omogućava i talijanskim stručnjacima korištenje te vrijedne monografije.

Miroslava Despot